

ΩΔΕΙΟ ΗΡΩΔΟΥ ΤΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ

Η ανάλυση των στοιχείων στο Παρατηρητήριο για το Ωδείο Ηρώδου του Αττικού βασίστηκε στην εργασία που εκπόνησε ειδική επιστημονική ομάδα της υπό τον κ. Βασίλη Χανδακά, δρα Πολιτικό Μηχανικό και τέως Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Πολιτισμού και παρατίθεται αυτούσια παρακάτω.

Η εργασία αυτή αποτελεί και το κυρίως υλικό, στο οποίο στηρίχθηκε το «ΔΙΑΖΩΜΑ» για τη συγκρότηση των σχετικών χορηγικών φακέλων.

ΩΔΕΙΟ ΗΡΩΔΟΥ ΤΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ

		ΠΕΔΙΟ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ	ΣΩΣΤΙΚΕΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	
		ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	
		ΚΟΣΤΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	
		ΣΤΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	
		ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	
	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	1. Αναστήλωση των μαρμάρινων εδωλίων της Ανατολικής κεκλιμένης παρόδου και αποκατάσταση των μαρμάρινων παραστάδων και του μαρμάρινου θυρώματος στην Ανατολική πάροδο. 2. Στερέωση και μερική αποκατάσταση του περιμετρικού τοίχου του κοίλου. 3. Αναστηλωτικές εργασίες στην Νότια όψη του Ανατολικού και Δυτικού μετωπικού τοίχου του κοίλου.
		ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	Και οι 3 μελέτες είναι εγκεκριμένες από το ΚΑΣ
		ΚΟΣΤΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	Οι Μελέτες συντάχθηκαν με την μέριμνα της Επιστημονικής Επιτροπής
		ΣΤΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	Οι εργασίες μπορούν να γίνουν άμεσα, μετά την εξασφάλιση της χρηματοδότησης δεδομένου ότι υπάρχει προσωπικό επιστημονικό και τεχνικό, απασχολούμενο ήδη σε άλλα προγράμματα στο Ηρώδειο.
		ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	1 ^η Μελέτη : 390.000,00 € 2 ^η :Μελέτη : 410.000,00 € 3 ^η Μελέτη : 480.000,00 €
	ΠΡΟΒΟΛΗ ΑΝΑΔΕΙΞΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	Θα προκύψει μετά την ολοκλήρωση των παραπάνω σταδίων
		ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	
		ΚΟΣΤΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	
		ΣΤΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	
		ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	

ΧΡΗΣΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	
	ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	
	ΚΟΣΤΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	
	ΣΤΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	
	ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΑΜΕΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

**ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΩΔΕΙΟΥ ΗΡΩΔΟΥ ΤΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ
ΚΑΙ ΣΤΟΑΣ ΕΥΜΕΝΟΥΣ ΝΟΤΙΑΣ ΚΛΙΤΥΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ**

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΧΑΝΔΑΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, Πολιτικός
Μηχανικός, Πρόεδρος
ΚΑΛΛΙΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ, Αρχαιολόγος,
Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων
ΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, Αρχαιολόγος,
Διευθυντής Α' ΕΠΚΑ
ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΟΥΡΔΑΝΗΣ,
Αρχιτέκτονας, Επίτιμος Γενικός
Διευθυντής Αναστηλώσεων
ΒΑΛΑΚΟΥ ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ, Αρχαιολόγος,
Διευθύντρια Γ' ΕΠΚΑ
ΤΣΑΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, Αρχαιολόγος

Η ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΜΟΝΟΚΡΟΥΣΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, Πολιτικός
Μηχανικός, Υπεύθυνος Τεχνικού Γραφείου
ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ, Αρχιτέκτων
Μηχανικός
ΚΑΡΑΚΙΚΕ ΕΛΕΝΗ, Πολιτικός Μηχανικός
ΧΑΜΕΖΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ, Αρχαιολόγος

ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

1. Εισαγωγή

Η σημασία του Ωδείου Ηρώδη του Αττικού, ως μνημείου, στο χώρο της νότιας κλιτύς της Ακροπόλεως αλλά και στον ευρύτερο αρχαιολογικό χώρο της πόλης των Αθηνών είναι αδιαμφισβήτητα σημαντική.

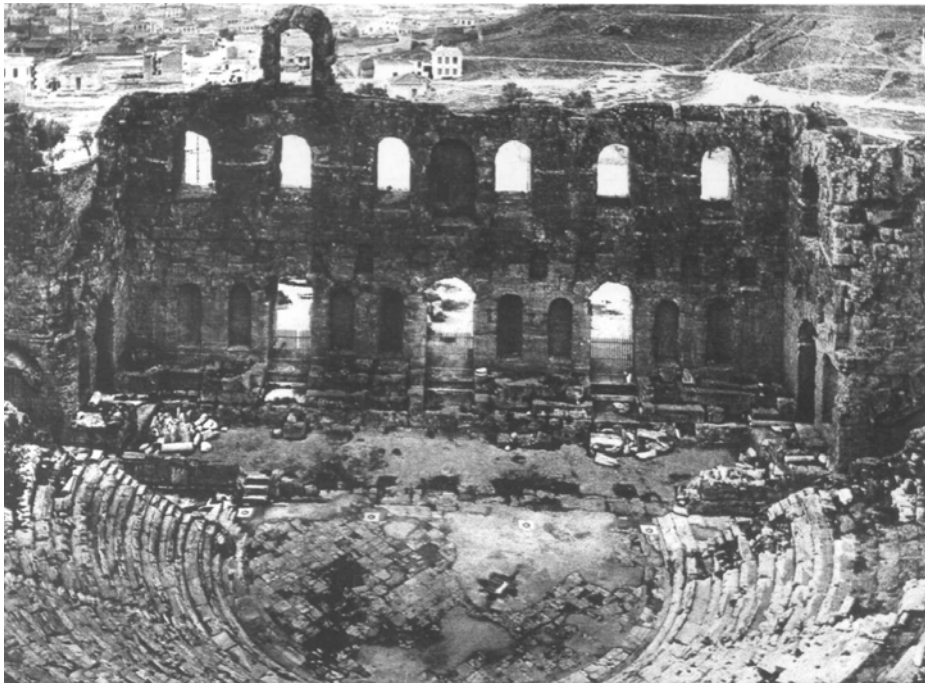
Το Ωδείο αποτελεί ένα από τα ελάχιστα δημόσια οικοδομήματα της αρχαιότητας που σώζονται στην πόλη και το μοναδικό που χρησιμοποιείται ακόμη και στην εποχή μας για τον ίδιο σκοπό που κατασκευάστηκε, το Β' μ.Χ. αιώνα, στα χρόνια των Αντωνίνων αυτοκρατόρων, που θεωρείται ως η «...δεύτερη χρυσή εποχή της Αθήνας...».

Λόγω της ανάγκης για την λειτουργία του Φεστιβάλ Αθηνών τη δεκαετία 1950-1960 έγιναν έργα αναστήλωσης τόσο στο ίδιο το μνημείο όσο και διαμορφώσεις στον περιβάλλοντα χώρο που το κατέστησαν κατάλληλο να παραχωρείται για καλλιτεχνικές εκδηλώσεις.

Άποψη της σκηνής και του κοίλου πριν τις αναστηλώσεις.

Τέτοια έργα αποτέλεσαν, γύρω στις αρχές τις δεκαετίας του '60, η αποκατάσταση του συνόλου των εδωλίων του άνω διαζώματος του κοίλου και μέρους του κάτω διαζώματος με νέο πεντελικό μάρμαρο, καθώς και η συμπλήρωση ελλειπόντων

Άποψη της νότιας όψης του Ωδείου πριν τις αναστηλώσεις της δεκαετίας '50-'60.

Άποψη του κόιλου πριν την αναστήλωση της δεκαετίας '50-'60.

τμημάτων των εδωλίων στο κάτω διάζωμα. Επίσης, η κατασκευή των υπόγειων βοηθητικών εγκαταστάσεων (αποδυτηρίων, χώρων υγιεινής, αποθηκών κτλ.) ακριβώς μπροστά από το Ωδείο και σε επαφή με τη θεμελίωση του νότιου τοίχου της θολωτής αίθουσας του Μετασκηνίου, χωρίς να προηγηθεί συστηματική τεκμηρίωση της υπάρχουσας κατάστασης με αποτυπώσεις, λεπτομερειακή φωτογράφιση των ερειπίων καθώς και αναλυτική περιγραφή και αξιολόγησή τους. Στα τέλη της δεκαετίας του '60 ανάλογα έργα υπήρξαν οι αναστηλώσεις τμημάτων των κλιμάκων (εκτός των δύο ακραίων) προς το άνω διάζωμα μετά από σχεδιαστική και φωτογραφική τεκμηρίωση της υπάρχουσας κατάστασης. Κατά την περίοδο '74-'75 έγινε η πλακόστρωση της πλατείας προ του Ωδείου με μάρμαρο και η επέκτασή της στο χώρο του μετασκηνίου.

Παρά το γεγονός ότι το Ωδείο παρουσιάζει αρκετά προβλήματα, συνεχίζει να γνωρίζει καλλιτεχνικές δόξες κατά τις τελευταίες πέντε δεκαετίες του αιώνα μας και για το λόγο αυτό την τελευταία δεκαετία βρίσκεται σε εξέλιξη πρόγραμμα για την συντήρηση, αναστήλωση και στερέωσή του.

2. Περιγραφή του μνημείου

Ιστορικά στοιχεία

Σύμφωνα με τις μαρτυρίες του Πausανία και του Φιλόστρατου, το Ωδείο ιδρύθηκε από τον Ηρώδη στη μνήμη της συζύγου του Ρηγίλλας.

Ο Πausανίας, σύγχρονος του Ηρώδη του Αττικού, συνέγραψε τα ΑΤΤΙΚΑ, στα 148 -150 μ.Χ, χωρίς να κάνει αναφορά στην ύπαρξη του Ωδείου. Πρώτη έμμεση αναφορά στο Ωδείο γίνεται στα ΑΧΑΪΚΑ που συνέγραψε το 173 μ.Χ. μετά την περιήγηση της Αχαΐας. Στην αναφορά του για το Ωδείο της Πάτρας γράφει: "...κεκόσμηται δέ ές τ'άλλα το Ωδειον αξιολογώτατα των έν Έλλησι, πλήν γέ δή τού Αθήνησι, τούτο γάρ μεγέθει και είς την πάσαν υπερήρκε κατασκευήν ...".

Κατά την απλούστερη εκδοχή ο Πausανίας είδε το Ωδείο του Ηρώδη στο διάστημα των είκοσι χρόνων απ' το ταξίδι στην Αττική ως το ταξίδι στην Αχαΐα . Τα παραπάνω στοιχεία οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το Ωδείο κατασκευάστηκε στο διάστημα 150 - 170 μ.Χ.

Κατά τον μελετητή του Πausανία Ν. Παπαχατζή, Ο Ηρώδης "... άρχισε να το κτίζει γύρω στα 160 - 161, αμέσως μετά το θάνατο της συζύγου του Ρηγίλλης ... Στα 173 μ.Χ ...το Ωδείο ήταν όχι μόνο τελειωμένο αλλά και φημισμένο οικοδόμημα ...".

Καμιά πληροφορία δεν σώθηκε σχετική με τη χρονολογία της καταστροφής του Ωδείου και, πολύ περισσότερο, με το αν η καταστροφή υπήρξε αποτέλεσμα κάποιου γνωστού ιστορικού γεγονότος.

Η ανασκαφή του Ωδείου στην περίοδο 1849 - 1857, αποκαλυπτική σε γενικές γραμμές για τις μεταγενέστερες χρήσεις του οικοδομήματος, δεν έφερε στο φως βάσιμα στοιχεία προσδιορισμού του χρόνου της καταστροφής . Σύμφωνα όμως με την ανασκαφική έκθεση του Πιπτάκη, το κατώτερο στρώμα της επίχωσης του κοίλου έδωσε ενδείξεις

μεγάλης βίαιης καταστροφής από πυρκαγιά. Σήμερα το γεγονός αυτό αποδίδεται γενικά στην εισβολή των Ερούλων, το 267 μ.Χ.

Μεταγενέστερες χρήσεις και αλλοιώσεις της μορφής του Ωδείου

Σύμφωνα με την ανασκαφική έκθεση Πιπτάκη, το κατώτερο στρώμα με τις ενδείξεις της καταστροφής δεν εκτεινόταν μέσα στο χώρο του υποσκηνίου και στις παρόδους: "...τρία μέτρα μακράν του θωρακίου της σκηνής ανευρέθη έν ταις ανασκαφαις τοίχος λίθους και πηλω κατασκευασμένος. Ήρχετο ούτος προ των τριών βαθμίδων του θωρακίου της σκηνής, του προς την ανατολικήν πάροδον ... έφθανε μέχρι του πέμπτου εδωλίου της πρὸς δυσμάς πρώτης κερκίδος...Το ύψος του τοίχου τούτου ην 4 ,00 μ. γαλλικών, το δε πάχος 80 εκατ...Μετά τον τοίχον τούτον, προς τα εδώλια και την Ακρόπολιν ανυψούτο άνωθεν του αρχαίου εδάφους του Ωδείου σωρεία ερειπίων..."

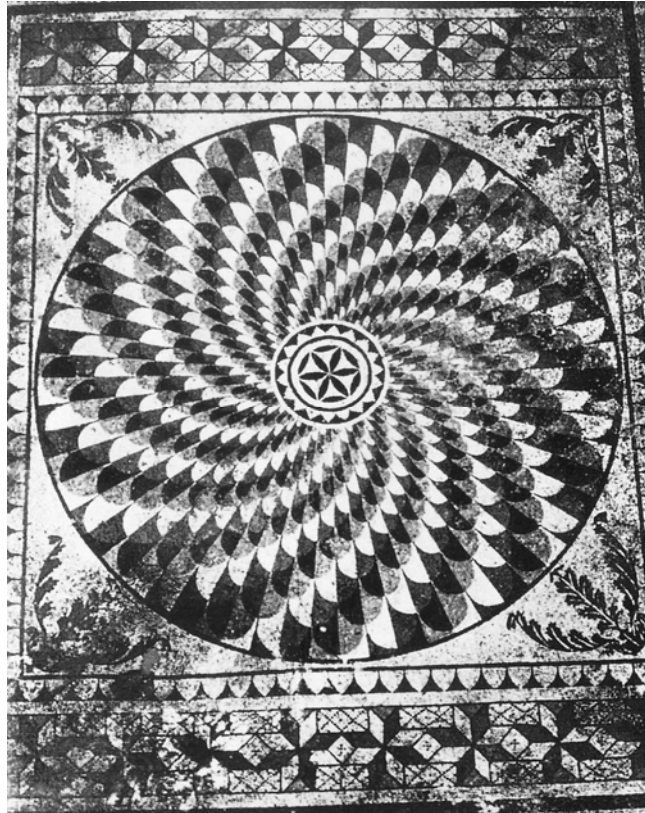
Αντίθετα, προς το μέρος της σκηνής δεν βρέθηκαν ανάλογα ίχνη καταστροφής εκτός μόνο μπροστά απο τις εξόδους των παρόδων.

Όπως αναφέρει ο Πιπτάκης, το κατώτερο στρώμα της επίχωσης του υποσκηνίου αποτελούνταν βασικά απο χώμα, άμμο και χαλίκια. Δεν βρέθηκαν θραύσματα του μαρμάρινου διακόσμου. Απο τη μεγάλη ποσότητα οστράκων, αρχαϊκών αγγείων, λύχνων κτλ. που περιείχε, συμπεραίνεται ότι το υλικό αυτό μεταφέρθηκε εκεί απο το χώρο στα νότια του Ωδείου, με σκοπό την ανύψωση της εσωτερικής στάθμης του Ωδείου και την εξίσωση της με τη στάθμη του εξωτερικού χώρου.

Ο Πιπτάκης αναφέρει οτι το ύψος του κατώτερου στρώματος της επίχωσης του υποσκηνίου, μέσα στο οποίο βρέθηκαν και κτιστές δεξαμενές βάθους περί τα 2.00 μ, ήταν 1.80 μ.. Διαπιστώνεται πως η στάθμη αυτή συμπίπτει με τη στάθμη του μεταγενέστερου δαπέδου απο οπτόπλινθους που κάλυπτε το αρχικό ψηφιδωτό δάπεδο της αίθουσας του μετασκηνίου και των μετωπικών εισόδων της σκηνής.

Ψηφιδωτό δάπεδο της αίθουσας του μετασκηνίου.

Ψηφιδωτό δάπεδο των μετωπικών εισόδων της σκηνής.

Στην ίδια στάθμη σώζονται και σήμερα μερικές στρώσεις οπτόπλινθων μέσα στη σκηνή, στο βάθρο που βρίσκεται δεξιά της κεντρικής εισόδου. Οι στρώσεις αυτές τοποθετήθηκαν μάλιστα σε θέση του βάθρου απο την οποία έλειπε ο πώρινος δόμος, που σημαίνει οτι όταν έγινε η κατασκευή του μεταγενέστερου αυτού δαπέδου είχε ήδη πραγματοποιηθεί η καταστροφή και η αφαίρεση των αρχιτεκτονικών μελών και τμημάτων της λιθοδομής απο τα βάθρα της σκηνής. Κατά τον αρχαιολόγο Γ. Μηλιάδη, το μεταγενέστερο δάπεδο του μετασκηνίου ανάγεται μάλλον σε χρόνους παλαιοχριστιανικούς.

Ο μεγάλος τοίχος που αναφέρθηκε πιο πάνω, κατασκευάστηκε μάλλον για τη συγκράτηση των ερειπίων και των επιχώσεων που έπεφταν απο τα ανώτερα τμήματα του κοίλου. Απο τη θέση του επίσης, όπως την προσδιορίζει ο Πιπτάκης, συμπεραίνεται οτι οι δύο πάροδοι και το αντίστοιχο τμήμα της ορχήστρας βρίσκονταν σε χρήση, ως πέρασμα, ίσως στη στάθμη της κατώτερης επίχωσης του υποσκηνίου και του μεταγενέστερου δαπέδου απο οπτόπλινθους.

Πέρα απο τον τοίχο αυτό, προς το μέρος του κοίλου, και όχι πιό πάνω απο το πρώτο διάζωμα, βρέθηκαν αρκετά θεμέλια μικρών πρόχειρων κατοικιών, πολλά πιθάρια και δεξαμενές για τη συγκέντρωση του βρόχινου νερού.

Ολα τα παραπάνω στοιχεία επιτρέπουν τη διατύπωση μιας υπόθεσης οτι λίγα χρόνια μετά την μεγάλη καταστροφή του ο εσωτερικός χώρος του Ωδείου βρίσκονταν πάλι σε κάποια νέα χρήση. Φαίνεται οτι χρησιμοποιούταν κύρια ο χώρος της σκηνής, το

μετασκήνιο - που πιθανόν να διατηρούσε ακόμα τη θολωτή του κάλυψη - οι πάροδοι, τα δυο παρασκήνια και τα ακραία διαμερίσματα των εισόδων προς τα κλιμακοστάσια.

Πιθανότερη, ωστόσο, εκδοχή είναι ότι τα ερείπια του Ωδείου και συγκεκριμένα οι ισχυρές και μεγάλες σε ύψος λιθοδομές χρησιμοποιήθηκαν σαν οχυρό για την προστασία των κατοίκων της εποχής, κατά τις συχνές επιδρομές.

Δεν είναι λίγες οι επιδρομές ενάντια στην πόλη που ανάγκαζαν τους κατοίκους, ιδιαίτερα στους βυζαντινούς χρόνους, να κάνουν εγκαταστάσεις γύρω και μέσα στην Ακρόπολη. Στους πρώιμους μάλιστα βυζαντινούς χρόνους κατασκευάστηκε στη νότια πλευρά της Ακρόπολης οχυρωματικό τείχος, το γνωστό Ριζόκαστρο, που τμήμα του αποτέλεσε ο μεγάλος τοίχος της σκηνικής κατασκευής του Ωδείου καθώς και ο βορινός αναλημματικός τοίχος της Στοάς του Ευμένη. Μεγάλος αριθμός από πύρινους δόμους του Ωδείου θα πρέπει να αποσπάσθηκαν από το μνημείο και να χρησιμοποιήθηκαν στο έργο αυτό.

Από το 12ο αιώνα και μετά, τα ερείπια του Ωδείου χρησιμοποιήθηκαν όλο και πιο συστηματικά για οχυρωματικούς σκοπούς. Υπάρχουν αρκετές μαρτυρίες -χάρτες, γκραβούρες κ.λ.π. - από τις οποίες προκύπτει ότι το οικοδόμημα εντάχθηκε στις οχυρωματικές εγκαταστάσεις των Φράγκων, Καταλανών, Βενετών και αργότερα των Τούρκων. Στο διάστημα αυτό πρέπει να κατεδαφίστηκε μεγάλο τμήμα του περιμετρικού τοίχου του κοίλου και το υλικό να χρησιμοποιήθηκε στα οχυρωματικά έργα.

Ένα κατάλοιπο, επίσης, από τη χρήση του Ωδείου κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας είναι και το τμήμα του "Σερπεντζέ" που οικοδομήθηκε πάνω στο δυτικό σκέλος του περιμετρικού τοίχου όπως φαίνεται στα σχέδια των αρχιτεκτόνων Stuart και Revett. Όπως μας πληροφορούν οι δύο αρχιτέκτονες περιηγητές, την εποχή που επισκέφθηκαν την Αθήνα, το Ωδείο και συγκεκριμένα το κοίλο, που η επίχωσή του είχε φτάσει σχεδόν ως την πρώτη σειρά των ανοιγμάτων του μετωπικού τοίχου της σκηνής, σπέρνονταν με χόρτο για να βόσκουν και να γυμνάζονται τα άλογα του Ντιντάρ Αγά της Αθήνας.

Στα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας χτίστηκαν σε επαφή με το μετωπικό τοίχο της σκηνής μια σειρά κατοικίες σε όλο το μήκος του τοίχου. Τις κατοικίες αυτές κατεδάφισε ο Πιπτάκης κατά την πρώτη ανασκαφή του Ωδείου στα 1847.

Στην μακρόχρονη περίοδο που το οικοδόμημα χρησιμοποιήθηκε σαν οχυρό οφείλεται και η μεγάλη αναστάτωση που παρατηρείται στο υλικό κατασκευής των μετωπικών τοίχων του κοίλου εκατέρωθεν του σκηνικού οικοδομήματος.

Ειδικά στην εξωτερική (νότια) όψη της ανατολικής πτέρυγας, μεγάλα τμήματα της επιφάνειας του τοίχου συμπληρώθηκαν κατά καιρούς με μικρότερες πέτρες στα σημεία που είχαν αποσπαστεί επιφανειακά κομμάτια των πύρινων λίθων, όπως φαίνεται στο υπάρχον παλαιότερο φωτογραφικό υλικό.

Είναι φανερό η προσπάθεια συντήρησης των λιθοδομών ώστε να αποφευχθεί η κατάρρευση των τοίχων της νότιας πλευράς του Ωδείου που αποτελούσαν βασικά τμήματα των οχυρώσεων .

Από τα προαναφερθέντα προκύπτει το συμπέρασμα ότι η βασική καταστροφή των ανωδομών των λιθοδομών του Ωδείου, αναμφισβήτητα πολύ ισχυρού από

κατασκευαστική άποψη οικοδομήματος, πρέπει να συντελέστηκε κύρια στους όψιμους βυζαντινούς χρόνους, δηλ. από τον 10ο ως τον 15ο αιώνα.

Στο ίδιο διάστημα πρέπει να καταστράφηκαν και οι θόλοι τόσο του μετασκηνίου όσο και των παρασκηνίων και των ακραίων εισόδων των κλιμακοστασίων. Πιθανή μπορεί να θεωρηθεί και η σκόπιμη καταστροφή τους, σε συνδυασμό με το χτίσιμο των ανοιγμάτων της πρώτης σειράς και των εισόδων προς το διάδρομο του άνω διαζώματος, για να καταστεί δυσκολότερη η αναρρίχηση και κατάληψη του οχυρού πλέον μετωπικού τοίχου του πρώην Ωδείου.

3. Παλαιότερες επεμβάσεις στο μνημείο.

Μετά την επανάσταση του 1821 και την ίδρυση του ελληνικού κράτους το Ωδείο υπήρξε ένα από τα πρώτα μνημεία της Αθήνας που τράβηξε την προσοχή της νεοσύστατης Αρχαιολογικής Εταιρίας.

Στα 1847 άρχισε η ανασκαφή του κάτω από τη διεύθυνση του Πιπτάκη με την απομάκρυνση των κατοικιών και μέρους της επίχωσης του χώρου της σκηνής. Ακολούθησαν άλλες δύο φάσεις και η αποκάλυψη του μνημείου από τον τεράστιο όγκο της επίχωσης ολοκληρώθηκε το 1857. Όπως φαίνεται το Ωδείο εγκαταλείφθηκε και πάλι για αρκετά χρόνια μετά την ανασκαφή του.

Στα 1897 έγινε, από τον έφορο αρχαιοτήτων Γ. Σωτηριάδη νέα προσπάθεια για τον καθαρισμό του κοίλου από πέτρες και χώματα και τη σταθεροποίηση των ανώτερων τμημάτων του καθώς και του περιμετρικού τοίχου. Στα 1900 έγιναν επίσης εργασίες συντήρησης των λιθοδομών της σκηνικής κατασκευής .

Μια πιο συστηματική προσπάθεια συντήρησης του μνημείου άρχισε στη δεκαετία των '30. Επιχειρήθηκε η αποκατάσταση της ανατολικής και δυτικής πτέρυγας των μετωπικών τοίχων του κοίλου των οποίων οι πώρινοι λίθοι της νότιας παρειάς παρουσίαζαν μεγάλη φθορά σε βάθος.

Τότε, με την αντικατάσταση των επιφανειακών τμημάτων πολλών από τους κατεστραμμένους λίθους χάθηκαν ίσως και σημαντικά ίχνη σχετικά με τη μορφή των ανωδομών των κλιμακοστασίων.

Την ίδια περίοδο έγιναν και πολλές συμπληρώσεις με νέο φυσικό λίθο σε διάφορες άλλες θέσεις (π.χ. στο ανώτερο μεμονωμένο άνοιγμα του νότιου τοίχου της σκηνής), όπως πιστοποιεί εντοιχισμένος αναμνηστικός λίθος με χάραγμα του έτους 1937. Κατά τη διάρκεια αυτών των εργασιών πρέπει να έγινε και η τοποθέτηση των σιδηρών ελασμάτων που υπάρχουν μέχρι σήμερα στη βάση της ανατολικής παραστάδας του μεμονωμένου ανοίγματος για τη διατήρηση της συνοχής των κατεστραμμένων λιθοπλίνθων. Κατά την ίδια περίοδο εφαρμόστηκαν και όλα τα αρμολογήματα στις ανωδομές με τσιμεντοκονίαμα.

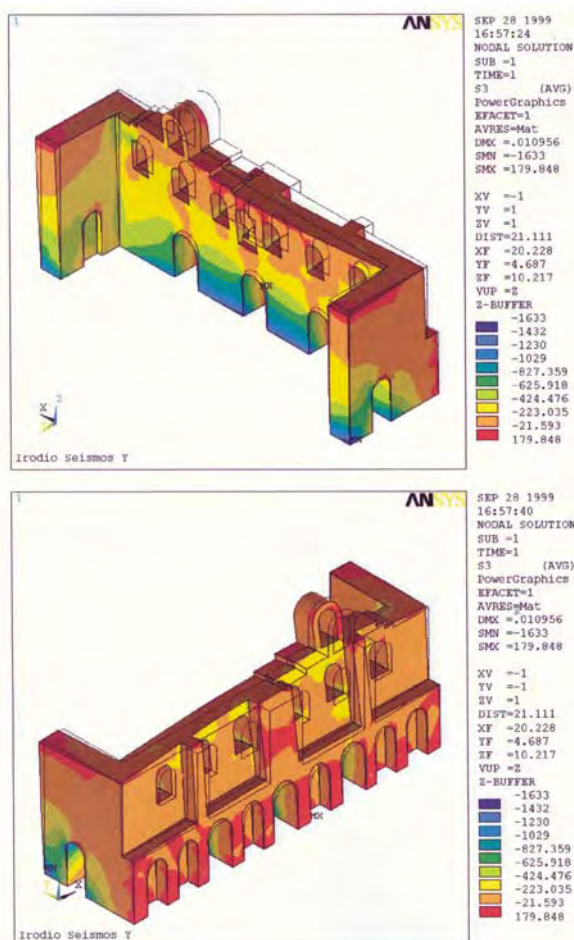
Μετά την δεκαετία των '40 και από τις αρχές της επόμενης δεκαετίας το ενδιαφέρον για τη χρήση του Ηρωδείου σε συνδυασμό με τη δημιουργία του θεσμού του Φεστιβάλ

Αθηνών οδήγησαν στα εκτεταμένα αναστηλωτικά έργα για την εξασφάλιση της χρήσης του μνημείου. Με τα έργα της δεκαετίας 1950-1960, που περιγράφονται στην εισαγωγή, άλλαξε η μέχρι τότε μορφή του μνημείου, κυρίως με τη συμπλήρωση των εδωλίων του κοίλου.

4. Αρχιτεκτονικές και στατικές μελέτες για το μνημείο

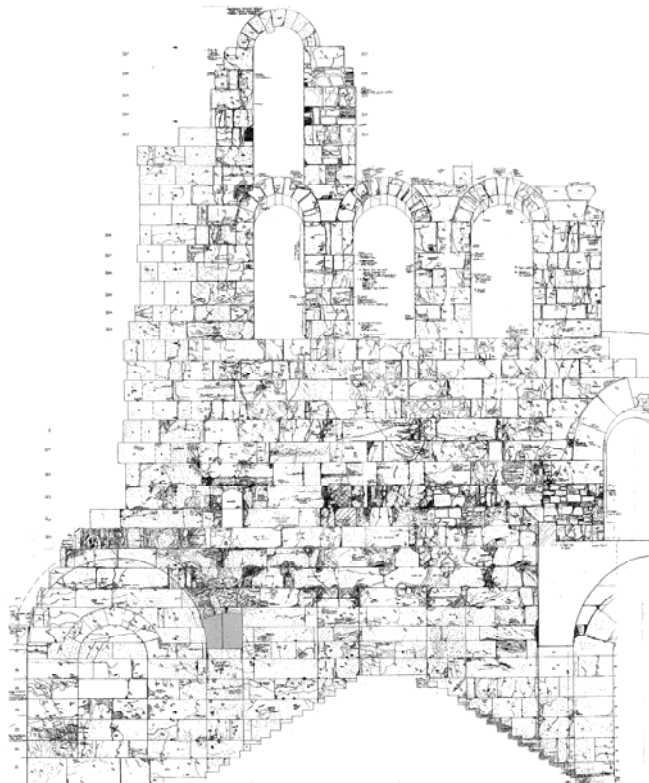
Στα πλαίσια συντήρησης, στερέωσης και αποκατάστασης του μνημείου συντάχθηκε σειρά μελετών, αρχιτεκτονικές και στατικές, για τα επιμέρους αυτόνομα μέρη του μνημείου. Ειδικότερα έγιναν:

1. Η Μουτόπουλος. Αρχιτεκτονική Αποτύπωση-Ανάλυση υπάρχουσας κατάστασης του Νότιου τοίχου της Σκηνης του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, 1999. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει των αποφάσεων: ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/135/14116/13-3-2001 και ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/1695/45629/10.9.2001.
2. Δ. Μονοκρούσος Στατικές διερευνήσεις για την στερέωση του Νότιου τοίχου της Σκηνης του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, 1999. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει των αποφάσεων: ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/135/14116/13-3-2001 και ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/1695/45629/10.9.2001.

Δ. Μονοκρούσος Στατικές διερευνήσεις για την στερέωση του Νότιου τοίχου της Σκηνης του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, 1999. Σεισμικές τάσεις στο Νότιο τοίχο.

3. Η Μουτόπουλος, Δ. Μονοκρούσος Προτάσεις στερέωσης συντήρησης και ενίσχυσης του Νότιου τοίχου της Σκηνής του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, 1999. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει των αποφάσεων: ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/135/14116/ 13-3-2001 και ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/1695/45629/10.9.2001.
4. Η Μουτόπουλος. Αρχιτεκτονική Αποτύπωση-Ανάλυση υπάρχουσας κατάστασης των Πλευρικών τοίχων της Σκηνής και του Ανατολικού Μετωπικού τοίχου του Κοίλου του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, 2000. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει της απόφασης ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/159/49235/5-9-2003.

Η Μουτόπουλος. Παθολογία Ανατολικού Μετωπικού τοίχου του Κοίλου, 2000.

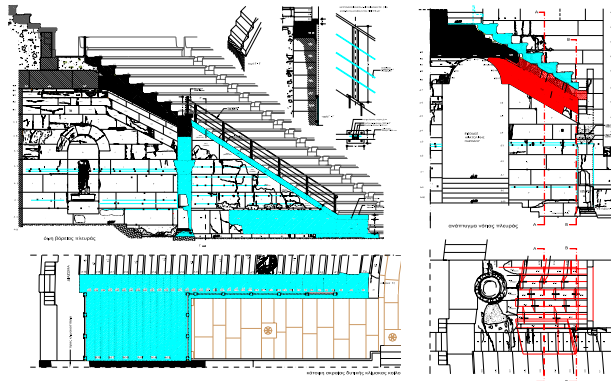
5. Δ. Μονοκρούσος. Στατικές διερευνήσεις για την στερέωση των Πλευρικών τοίχων της Σκηνής και του Ανατολικού Μετωπικού τοίχου του Κοίλου του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, 2000. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει της απόφασης ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/159/49235/5-9-2003.
6. Η Μουτόπουλος, Δ. Μονοκρούσος. Προτάσεις στερέωσης, συντήρησης και ενίσχυσης των Πλευρικών τοίχων της Σκηνής και του Ανατολικού Μετωπικού τοίχου του Κοίλου του Ωδείου 2000. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει της απόφασης ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/159/49235/5-9-2003.
7. Η Μουτόπουλος. Αρχιτεκτονική Αποτύπωση-Ανάλυση υπάρχουσας κατάστασης των Πλευρικών τοίχων της Σκηνής και του Δυτικού Μετωπικού τοίχου του Κοίλου του Ωδείου 2001. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει της απόφασης ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/159/49235/5-9-2003.
8. Δ. Μονοκρούσος. Στατικές διερευνήσεις για την στερέωση των Πλευρικών τοίχων της Σκηνής και του Δυτικού Μετωπικού τοίχου του Κοίλου του Ωδείου Ηρώδου του

Αττικού, 2001. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει της απόφασης ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/159/49235/5-9-2003.

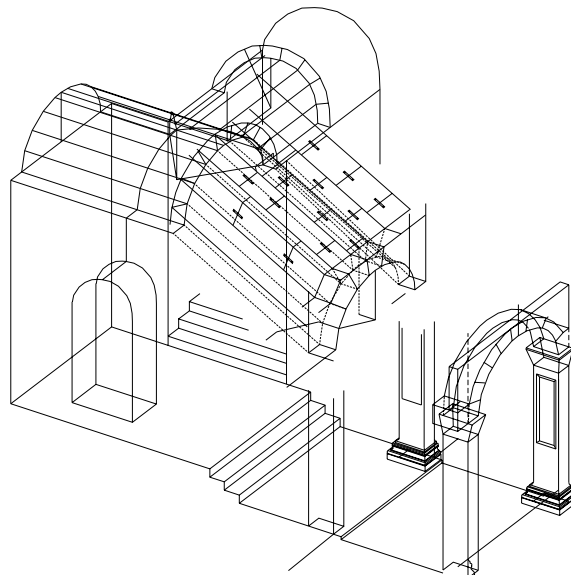
9. Η Μουτόπουλος, Δ. Μονοκρούσος. Προτάσεις στερέωσης, συντήρησης και ενίσχυσης των Πλευρικών τοίχων της Σκηής και του Δυτικού Μετωπικού τοίχου του Κοίλου του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, 2001. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει της απόφασης ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/159/49235/5-9-2003.

10. Η Μουτόπουλος. Μελέτη στερέωσης και πρόταση αναστήλωσης των Κεκλιμένων Θόλων των Παρόδων και μελέτη αποκατάστασης των παρά τις Παρόδους Κλιμάκων των Κερκίδων του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, 2004. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει της απόφασης ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/1009/48702/8-6-2005.

11. Η Μουτόπουλος. Αποτύπωση & μελέτη στερέωσης του περιμετρικού τοίχου του κοίλου και προστασία των θόλων των παρασκηνίων του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, 2005. Εγκεκριμένη από το Κ.Α.Σ. βάσει της απόφασης ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/378/30097/28-3-2007.

Πρόταση αναστήλωσης της Δυτικής κεκλιμένης θολωτής παρόδου και των ακραίων κλιμάκων του κοίλου του Ηρωδείου. (Η. Μουτόπουλος, Δ. Μονοκρούσος).

Η Μουτόπουλος. Μελέτη στερέωσης και πρόταση αναστήλωσης των Κεκλιμένων Θόλων των Παρόδων και μελέτη αποκατάστασης των παρά τις Παρόδους Κλιμάκων των Κερκίδων του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, 2004.

5. Υπάρχουσα κατάσταση - παθολογία

Απο τις στατικές μελέτες που έγιναν σε συνδυασμό με την λεπτομερή αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης στην οποία έχει γίνει η πλήρης καταγραφή των φθορών, ζημιών, καταστροφών κτλ, προκύπτει ότι το μνημείο δεν παρουσιάζει καθιζήσεις, παραμορφώσεις και γενικά μετακινήσεις που να δημιουργούν έντονα στατικά προβλήματα στο συνολικό φορέα. Όμως οι λιθοδομές του μνημείου παρουσιάζουν τοπικές ρηγματώσεις, αποκολλήσεις, εξαλλοιώσεις και διάκενα διαφόρων διαστάσεων που έχουν δημιουργηθεί μετά απο καταπτώσεις επιμέρους τεμαχίων, φθορές των λιθοπλίνθων που δημιουργούν τοπικά στατικά προβλήματα και πρέπει να αντιμετωπιστούν.

Τα προβλήματα αυτά συνοψίζονται ως ακολούθως:

Οι όψεις των λιθοδομών παρουσιάζουν προβλήματα που οφείλονται σε ποικίλες αιτίες, μεμονωμένα ή και σε συνδυασμό, όπως η γήρανση, η διάβρωση, διάφορα μηχανικά αίτια, βίαια γεγονότα καθώς και σε μερικές περιπτώσεις οι παλαιότερες και σύγχρονες χρήσεις του μνημείου. Αποτέλεσμα των προβλημάτων αυτών είναι οι λιθοδομές του μνημείου να παρουσιάζουν ετοιμορροπίες, ρήγματα, απώλεια μεγάλων τμημάτων, ολική ή μερική απώλεια της αρχικής επιφάνειας, διαμπερή ρήγματα, θραύσεις, απολεπίσεις κτλ.

Η σοβαρότερη αιτία φθορών οφείλεται στη γήρανση και τη διάβρωση των λίθων σε συνδυασμό με την ποιότητα και τη δομή του συγκεκριμένου πωρόλιθου, δηλαδή του πειραϊκού ακτίτη, που αποτελεί το βασικό υλικό δόμησης στις τοιχοποιίες του Ωδείου. Συγκεκριμένα ο πειραϊκός ακτίτης ως πέτρωμα παρουσιάζει από τη φύση του ασυνέχειες, οι οποίες ακολούθως διαβρώνονται με αποτέλεσμα την θραύση επιμέρους τεμαχίων.

Μια δεύτερη σοβαρή πηγή φθορών αποτελούν τα μηχανικά αίτια λόγω των ισχυρών φορτίσεων των λίθων σε συγκεκριμένες θέσεις.

Άλλη μια σημαντική αιτία φθορών είναι η ανάπτυξη και η δράση παρασιτικών φυτών μέσα στις ρωγμές και τις κοιλότητες.

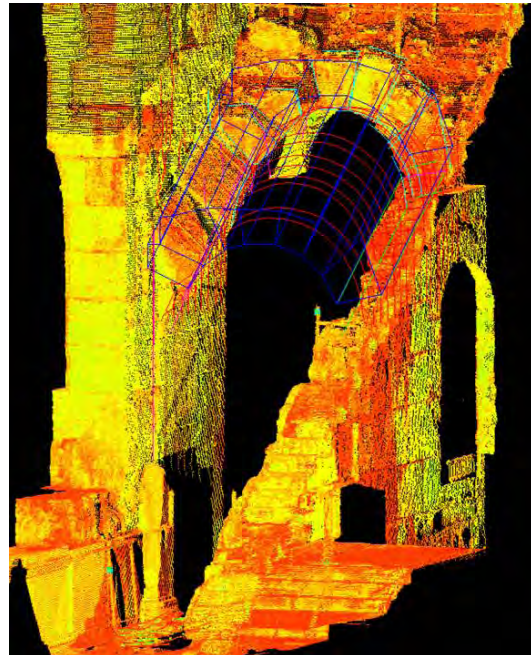
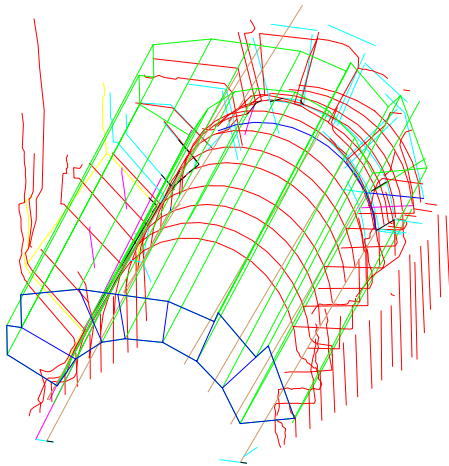
Τα προβλήματα της ευπάθειας του πειραϊκού ακτίτη ήταν γνωστά και στους παλαιότερους και για τον λόγο αυτό χρησιμοποίησαν εξαιρετικά ισχυρά τσιμεντοκονιάματα για τη στεγάνωση αρμών, ρηγμάτων και κομμών καθώς και τη σταθεροποίηση αποσαθρωμένων επιφανειών. Τα κονιάματα αυτά εφαρμόστηκαν κατά τις συντηρητικές επεμβάσεις της δεκαετίας του '30 και απο τις παρατηρήσεις που έγιναν προκύπτει το συμπέρασμα ότι η εφαρμογή τους έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάσχεση της διάβρωσης των λίθων τόσο απο το νερό όσο και απο την ανάπτυξη καταστρεπτικής φυτικής δράσης μέσα στις ρωγμές και τις κοιλότητες του πωρόλιθου.

Τα σωζόμενα αρχαία μαρμάρια εδώλια στο κάτω κοίλο, παρόλο που είχαν συντηρηθεί στις επεμβάσεις της δεκαετίας του 1960, παρουσιάζουν ρηγματώσεις, απολεπίσεις και έντονη φθορά, καταπονούμενα εκτός από τις καιρικές συνθήκες και από τους πολυάριθμους θεατές των παραστάσεων και για το λόγο αυτό έχουν ανάγκη συνεχούς συντήρησης.

Επιπλέον, σε παλαιότερη εποχή είχαν καταρρεύσει οι κεκλιμένες θολωτοί πάροδοι (Ανατολική και Δυτική) μαζί με τα υπερκείμενα εδώλια, τμήμα των τοίχων των παρόδων

στην πλευρά των ακραίων κλιμάκων και το τμήμα των κλιμάκων που εφάπτεται των παρόδων, με αποτέλεσμα να έχει διακοπεί η συνέχεια του μνημείου στις περιοχές αυτές.

Τρισδιάστατη ψηφιακή αποτύπωση της κεκλιμένης δυτικής θολωτής παρόδου για την ακριβή σχεδίαση των θολιτών από νέο πειραϊκό ακτίτη.

6. Εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης (2003-2008)

Λόγω των προβλημάτων που προαναφέρθηκαν από το 1998 η τότε Επιτροπή Νότιας Κλιτύος Ακροπόλεως προχώρησε στην σύνταξη μελετών κυρίως για τους υψηλούς τοίχους της σκηνής του Ηρωδείου που παρουσίαζαν και τα σημαντικότερα προβλήματα. Στα πλαίσια αυτά μετά την έγκριση των μελετών και μέχρι το 2002 εκτελέστηκαν στερεωτικές εργασίες αρχικά στο Νότιο Τοίχο της σκηνής. Για την συστηματική αντιμετώπιση των προβλημάτων του Ωδείου τον Μάιο του 2002 συστάθηκε Επιτροπή με αποκλειστικό αντικείμενο την αναστήλωση, προστασία και ανάδειξη του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού και της Στοάς Ευμένους.

Η Επιτροπή αυτή που συνεχίζει τη δραστηριότητά της αποτελείται από τα ακόλουθα μέλη:

Χανδακάς Βασίλειος, Πολιτικός Μηχανικός, Πρόεδρος
Καλλιγιάς Πέτρος, Αρχαιολόγος, Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων
Μάντης Αλέξανδρος, Αρχαιολόγος, Διευθυντής Α'ΕΠΚΑ
Δημακόπουλος Ιορδάνης, Αρχιτέκτονας, Επίτιμος Γενικός Διευθυντής Αναστηλώσεων
Βαλάκου Νικολέττα, Αρχαιολόγος, Διευθύντρια Γ'ΕΠΚΑ
Τσάκος Κωνσταντίνος, Αρχαιολόγος

Οι μελέτες και τα έργα πραγματοποιούνται από το Τεχνικό Γραφείο της Επιτροπής που αποτελείται από τους:

Μονοκρούσος Διονύσιος, Πολιτικός Μηχανικός, Υπεύθυνος Τεχνικού Γραφείου
Λαζαρίδου Αναστασία, Αρχιτέκτων Μηχανικός
Λεφαντζής Μιχάλης, Αρχιτέκτων Μηχανικός

Καρακικέ Ελένη, Πολιτικός Μηχανικός
Χαμεζοπούλου Αγγελική, Αρχαιολόγος

Στα πλαίσια των εγκεκριμένων από το ΚΑΣ μελετών πραγματοποιήθηκαν οι ακόλουθες εργασίες:

A. Εργασίες στερέωσης και συντήρησης στους τοίχους της Σκηνής και του Κόιλου.

Εργασίες στερέωσης και συντήρησης έγιναν στο Νότιο τοίχο, τον Ανατολικό και τον Δυτικό πλευρικό τοίχο της σκηνής καθώς και στον Ανατολικό και Δυτικό μετωπικό τοίχο του κόιλου.

Οι εργασίες περιλαμβάνουν συγκολλήσεις θραυσμένων τεμαχίων λιθοπλίνθων με ενέματα και ανοξείδωτο μέταλλο και σφράγιση αρμών μετά τον καθαρισμό τους.

Ειδικότερα οι συγκολλήσεις των μικρών τεμαχίων γίνονται με απλή χρήση κονιάματος, ενώ στις συγκολλήσεις των μεγαλύτερων θραυσμένων και αποκολλημένων τμημάτων, εκτός του κονιάματος, τοποθετούνται και βλήτρα ανοξείδωτου μετάλλου. Στα ρηγματωμένα τμήματα που παρουσιάζουν διόγκωση, γίνεται διάνοιξη διατρημάτων και εισαγωγή ρευστής κονιάς.

Επίσης γίνεται αντικατάσταση των παλαιών αρμολογημάτων που έχουν αποκολληθεί και εφαρμογή νέων στους ανοιχτούς αρμούς. Στην λιθοδομή των τοίχων της Σκηνής όπου υπάρχουν ελλείποντα ή θρυμματισμένα τμήματα, γίνεται αποκατάσταση της δομικής συνέχειας των λίθων, με την τοποθέτηση συμπληρωμάτων από νέο πειραϊκό ακτίτη.

Οι εργασίες αυτές τεκμηριώνονται με την χαρτογράφηση των επεμβάσεων που έγιναν σε κάθε λιθόπλινθο ή θολίτη, όπου καταγράφεται το είδος των εργασιών.

Πρέπει να τονιστεί ότι οι εργασίες αυτές είναι διακριτικές ως επεμβάσεις και δεν αλλοιώνουν την μορφή των τοίχων της Σκηνής, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί μετά τις προγενέστερες επεμβάσεις στο μνημείο στα μέσα του 20ου αιώνα.

Εργασίες στερέωσης του Νότιου και των μετωπικών Τοίχων της Σκηνής του Ωδείου.

B. Εργασίες στερέωσης και αναστήλωσης στο Ανατολικό και το Δυτικό τόξο του Νοτίου τοίχου της Σκηνής

Τα ακραία τόξα του Νότιου τοίχου της σκηνής παρουσίαζαν σοβαρά προβλήματα φθορών και ρηγματώσεων με αποτέλεσμα την αποκόλληση τμημάτων τους και τον κίνδυνο κατάρρευσης . Επίσης αρκετοί εκ των λιθοπλίνθων και των θολιτών της πρόσοψης παρουσίαζαν σημαντική απώλεια μάζας. Για την προσωρινή εξασφάλιση τους είχαν κατασκευαστεί ξύλινοι τοξωτοί νάρθηκες εδραζόμενοι σε μεταλλικά υποστυλώματα.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής της αντίστοιχης μελέτης στερέωσης του Ανατολικού τόξου έγινε η αφαίρεση των λιθοπλίνθων υπεράνω των θολιτών, δύο θραυσμάτων του παρακείμενου λιθόπλινθου και των αποσαθρωμένων τμημάτων ενός θολίτη.

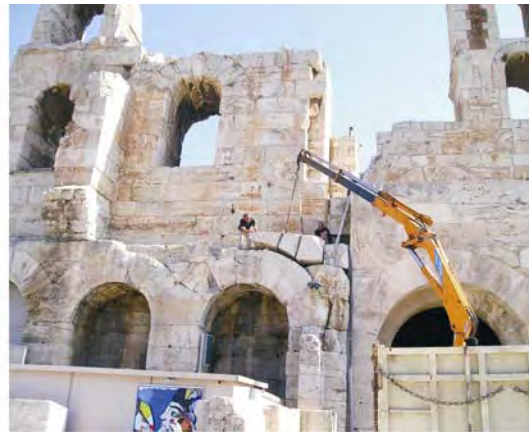
Για την διαμόρφωση των συμπληρωμάτων του θολίτη λήφθηκε εκμαγείο και με χρήση παντογράφου κατασκευάστηκαν αντίγραφα των ελλειπόντων τμημάτων από νέο πειραϊκό ακτίτη. Τοποθετήθηκε η κάτω παρειά του θολίτη που διαμορφώνει το εσωράχιο και ακολούθως το μέτωπο του. Η τελική διαμόρφωση των επιφανειών των συμπληρωμάτων έγινε με λάξευση επιτόπου.

Με την ίδια μέθοδο των εκμαγείων κατασκευάστηκαν τα συμπληρώματα των υπολοίπων θολιτών, των πεσσών και των υπερκείμενων λιθοπλίνθων. Ακολούθως συγκολλήθηκαν με κονίαμα και βλήτρα ανοξειδωτού μετάλλου τα επιμέρους θραύσματα των λιθοπλίνθων.

Με παρόμοιο τρόπο έγινε η στερέωση και αποκατάσταση του ακραίου Δυτικού τόξου.

Το Ανατολικό τόξο του Νότιου τοίχου της σκηνής πριν και μετά την στερέωση και αποκατάσταση του.

Εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης.

Το Δυτικό τόξο του Νότιου τοίχου της σκηνής πριν και μετά την στερέωση και αποκατάσταση του.

Γ. Αναστήλωση των κεκλιμένων θόλων των παρόδων.

Οι εργασίες αναστήλωσης περιλαμβάνουν την συμπλήρωση των κεκλιμένων οροφών των θολωτών παρόδων που έχουν καταπέσει, με την τοποθέτηση θολιτών από νέο πειραϊκό ακτίτη.

Η κεκλιμένη Δυτική Πάροδος
του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού πριν και μετά την αναστήλωση.

Η κάλυψη των δύο παρόδων γίνεται με μια σύνθετη διάταξη θόλων. Τα τμήματα των θόλων που αντιστοιχούν στην υψηλότερη στάθμη του δαπέδου των παρόδων είναι οριζόντια και οι αλληλοτομίες με τα εγκάρσια τμήματα των θόλων εισόδου από τα παρασκήνια έχουν τη μορφή ημισταυροθολίων. Η οριζόντια θόλος μετατρέπεται σε κεκλιμένη πάνω από το τμήμα εξόδου των παρόδων προς την ορχήστρα ακολουθώντας την κλίση του κοίλου, όπου προκύπτουν και αλληλοτομίες μεταξύ οριζοντίων και κεκλιμένων θόλων. Όλες οι γενέτειρες του συστήματος των θόλων που καλύπτουν τις παρόδους και τις εισόδους από τα παρασκήνια προεξέχουν κατά 30 έως 35 εκατοστά από τις παρειές των λιθοδομών, με αποτέλεσμα όλοι οι θολίτες να εδράζονται εν προβάλλω.

Στην Δυτική Πάροδο σώζονταν μόνον οι γενέτειρες των δύο πλευρών και τρεις θολίτες της ακραίας σειράς που είναι πακτωμένοι στον Δυτικό μετωπικό τοίχο του κοίλου. Για την στερέωση, αποκατάσταση και αναστήλωση της Δυτικής παρόδου εξυγιάνθηκαν και συμπληρώθηκαν οι γενέτειρες της κεκλιμένης θόλου προκειμένου να διαμορφωθούν οι επιφάνειες έδρασης των θολιτών. Κατασκευάστηκαν εκμαγεία των θολιτών της νότιας και της βόρειας γενέτειρας και ακολούθως τα αντίγραφά τους από νέο πειραϊκό ακτίτη, τα οποία στην συνέχεια τοποθετήθηκαν στην θέση τους στο μνημείο.

Το υπόλοιπο τμήμα της Δυτικής Παρόδου αποτελείται από 6 σειρές θολιτών. Για κάθε σειρά θολιτών ελήφθησαν εκμαγεία και κατασκευάστηκαν αντίγραφα από νέο πειραϊκό ακτίτη.

Τοποθέτηση των θολιτών του κλειδιού και προσαρμογή στην τελική τους θέση.

Για την προσωρινή στήριξη των θολιτών, κατασκευάστηκε ο ξυλότυπος της καμπύλης του εσωραχίου της κεκλιμένης θόλου, εδραζόμενος σε μεταλλικό πλαίσιο, ικανό να παραλάβει τα φορτία των θολιτών μέχρι την τοποθέτηση των κλειδιών. Οι νέοι λίθοι ανυψώνονται πάνω από τον Δυτικό μετωπικό τοίχο του κοίλου με την βοήθεια ανυψωτικού συστήματος και τοποθετούνται στην θέση τους στον ξυλότυπο της καμπύλης του εσωραχίου. Η τελική διαμόρφωση της καμπύλης του εσωραχίου γίνεται με λάξευση επιτόπου.

Η τοποθέτηση της κεκλιμένης θολωτής παρόδου διαμορφώνει και το χώρο για τον εγκιβωτισμό της ακραίας δυτικής κλίμακας του κοίλου.

Με παρόμοιο τρόπο έγιναν οι εργασίες αποκατάστασης και αναστήλωσης στην Ανατολική παρόδο.

Για την στερέωση, αποκατάσταση και αναστήλωση της Ανατολικής παρόδου εξυγιάνθηκαν και συμπληρώθηκαν οι γενέτειρες της κεκλιμένης θόλου προκειμένου να διαμορφωθούν οι επιφάνειες έδρασης των θολιτών. Κατασκευάστηκαν εκμαγεία των θολιτών της νότιας και της βόρειας γενέτειρας και ακολούθως τα αντίγραφά τους από νέο πειραϊκό ακτίτη, τα οποία στην συνέχεια τοποθετήθηκαν στην θέση τους στο μνημείο.

Το υπόλοιπο τμήμα της Ανατολικής Παρόδου αποτελείται από 6 σειρές θολιτών. Για κάθε σειρά θολιτών ελήφθησαν εκμαγεία και κατασκευάστηκαν αντίγραφα από νέο πειραϊκό ακτίτη.

Η κεκλιμένη Ανατολική Πάροδος
του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού πριν και μετά την αναστήλωση

Τοποθέτηση των θολιτών και προσαρμογή του κλειδιού στην τελική τους θέση.

Το χρησιμοποιούμενο υλικό για τις αναστηλώσεις είναι ο πειραιϊκός ακτίτης. Η προσφερόμενη θέση για την απόκτηση του είναι ο προαύλιος χώρος του Χατζηκυριάκειου Ιδρύματος στον Πειραιά το οποίο προσφέρθηκε ευγενώς να τον παραχωρήσει για την εξόρυξη του πετρώματος.

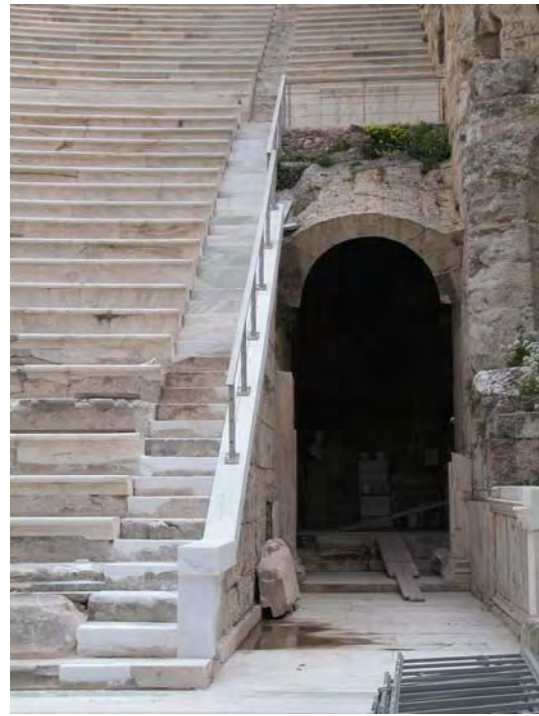
Εργασίες λατόμευσης πειραιϊκού ακτίτη στο Χατζηκυριάκειο Ίδρυμα.

Στα πλαίσια αυτά έγιναν οι εργασίες υποδομής και εγκατάστασης εργοταξίου και ακολούθως οι εργασίες εξόρυξης. Τα παραγόμενα τμήματα εξορύσσονται σε μεγαλύτερες διαστάσεις από τις απαιτούμενες και ακολούθως κόβονται σύμφωνα με τις αναγκαίες συμπληρώσεις που γίνονται στο μνημείο.

Δ. Αναστήλωση των ακραίων κλιμάκων του κοίλου

Για την αποκατάσταση της ακραίας Δυτικής και Ανατολικής κλίμακας έγινε συντήρηση των σωζόμενων αρχαίων βαθμίδων στα κατώτερα τμήματά τους, με συγκολλήσεις με συνεκτική κονία και με βλήτρα ανοξειδωτού μετάλλου. Ελήφθησαν γύψινα εκμαγεία και λαξεύτηκαν μαρμάρινα αντίγραφα των ελλειπόντων τμημάτων των βαθμίδων από πεντελικό μάρμαρο. Τοποθετήθηκαν και συγκολλήθηκαν τα μαρμάρινα αντίγραφα στην ακριβή τους θέση στην αρχαία κλίμακα και έγινε η τελική λάξευση της επιφάνειας.

Οι ελλείπουσες βαθμίδες κατασκευάστηκαν εξ ολοκλήρου από νέο πεντελικό μάρμαρο. Η κοπή και διαμόρφωση των βαθμίδων έγινε μετά από ακριβή αποτύπωση κάθε μιας ώστε να προσαρμοστεί στο ύψος και πλάτος των εδωλίων του κοίλου. Κατασκευάστηκαν 21 ολόσωμες βαθμίδες στην Δυτική και 24 στην Ανατολική κλίμακα.

Η ακραία Ανατολική κλίμακα πριν και μετά την αναστήλωση.

Ε. Αναστήλωση πώρινου στηθαίου της ακραίας Δυτικής και Ανατολικής κλίμακας.

Οι λιθόπλινθοι στη στέψη του πώρινου στηθαίου είχαν θραυστεί και τμήματά τους είχαν απωλεσθεί.

Το πώρινο στηθαίο της ακραίας δυτικής κλίμακας πριν και μετά την αναστήλωση.

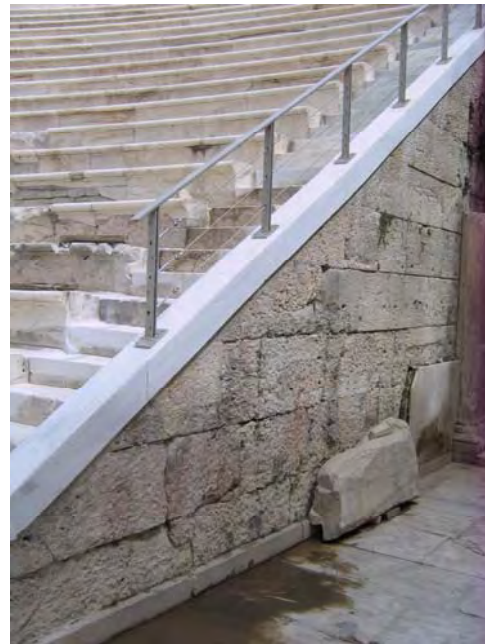
Για την συμπλήρωση των ελλειπόντων τμημάτων έγινε εξυγίανση των θραυσμένων επιφανειών, ελήφθησαν εκμαγεία και κατασκευάστηκαν συμπληρώματα από νέο πειραϊκό ακτίτη. Τα συμπληρώματα κατασκευάστηκαν με χρήση παντογράφου,

ακολουθώς τοποθετήθηκαν στις θέσεις των ελλειπόντων τμημάτων και συγκολλήθηκαν με εφαρμογή κονιάματος και βλήτρα ανοξειδωτού μετάλλου. Η κατακόρυφη επιφάνεια των προσθηκών διαμορφώθηκε με λάξευση, ενώ έγινε λείανση της κεκλιμένης για την υποδοχή του μαρμάρινου στηθαίου.

Με παρόμοιο τρόπο έγινε η συμπλήρωση των πώρινων στηθαίων στην ακραία Ανατολική κλίμακα. Το πώρινο στηθαίο της ακραίας Ανατολικής κλίμακας συμπληρώθηκε επιπρόσθετα με ολόκληρους λιθόπλινθους από νέο πειραϊκό ακτίτη.

ΣΤ. Συμπλήρωση του κεκλιμένου στηθαίου στις ακραίες κλίμακες με ολόσωμα τμήματα από νέο πεντελικό μαρμάρου.

Η τοποθέτηση των μελών του μαρμάρινου στηθαίου έγινε από κάτω προς τα επάνω. Τα ορθογώνια τμήματα που είχαν κατασκευαστεί, πριν την τοποθέτηση τους στην κεκλιμένη πώρινη στέψη κόπηκαν στις δύο άκρες ώστε οι αρμοί να είναι κατακόρυφοι. Για τις εργασίες συναρμογής έγινε χρήση ειδικού ικριώματος με μεταλλικό πλαίσιο και παλάγκο που μεταφερόταν κάθε φορά στην απαιτούμενη θέση. Η σύνδεση του μαρμάρινου στηθαίου με το πώρινο υπόβαθρο έγινε με την τοποθέτηση βλήτρων ανοξειδωτού μετάλλου.

Εργασίες τοποθέτησης του μαρμάρινου στηθαίου στην Ανατολική ακραία κλίμακα του κοίλου.
Το μαρμάρινο στηθαίο μετά την ολοκλήρωση των εργασιών.

Επίσης κατασκευάστηκε η μαρμάρινη απόληξη του πώρινου στηθαίου και η αντίστοιχη οριζόντια μαρμάρινη κουπαστή στην Ανατολική και τη Δυτική ακραία κλίμακα.

Η μαρμάρινη απόληξη του πώρινου στηθαίου και η οριζόντια μαρμάρινη κουπαστή.

Ζ. Τοποθέτηση κιγκλιδώματος από ανοξείδωτο χάλυβα.

Πάνω στο μαρμάρινο στηθαίο τοποθετήθηκε κιγκλίδωμα από ανοξείδωτο χάλυβα, όπως

Το νέο από ανοξείδωτο χάλυβα κιγκλίδωμα στις ακραίες κλίμακες του κοίλου.

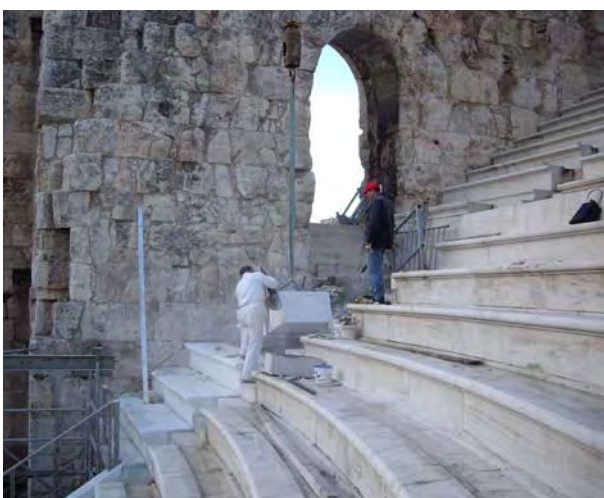
είχε προταθεί στην εγκεκριμένη από το ΚΑΣ μελέτη. Το κιγκλίδωμα επεκτάθηκε στο όριο της κεκλιμένης θολωτής παρόδου για την προστασία των θεατών που θα χρησιμοποιούν τα νέα εδώλια της Δυτικής παρόδου. Παρόμοιας μορφής κιγκλίδωμα τοποθετήθηκε στον διάδρομο του άνω διαζώματος στην περιοχή της κεκλιμένης παρόδου.

Η. Αποκατάσταση εδωλίων στην Δυτική κεκλιμένη θολωτή πάροδο.

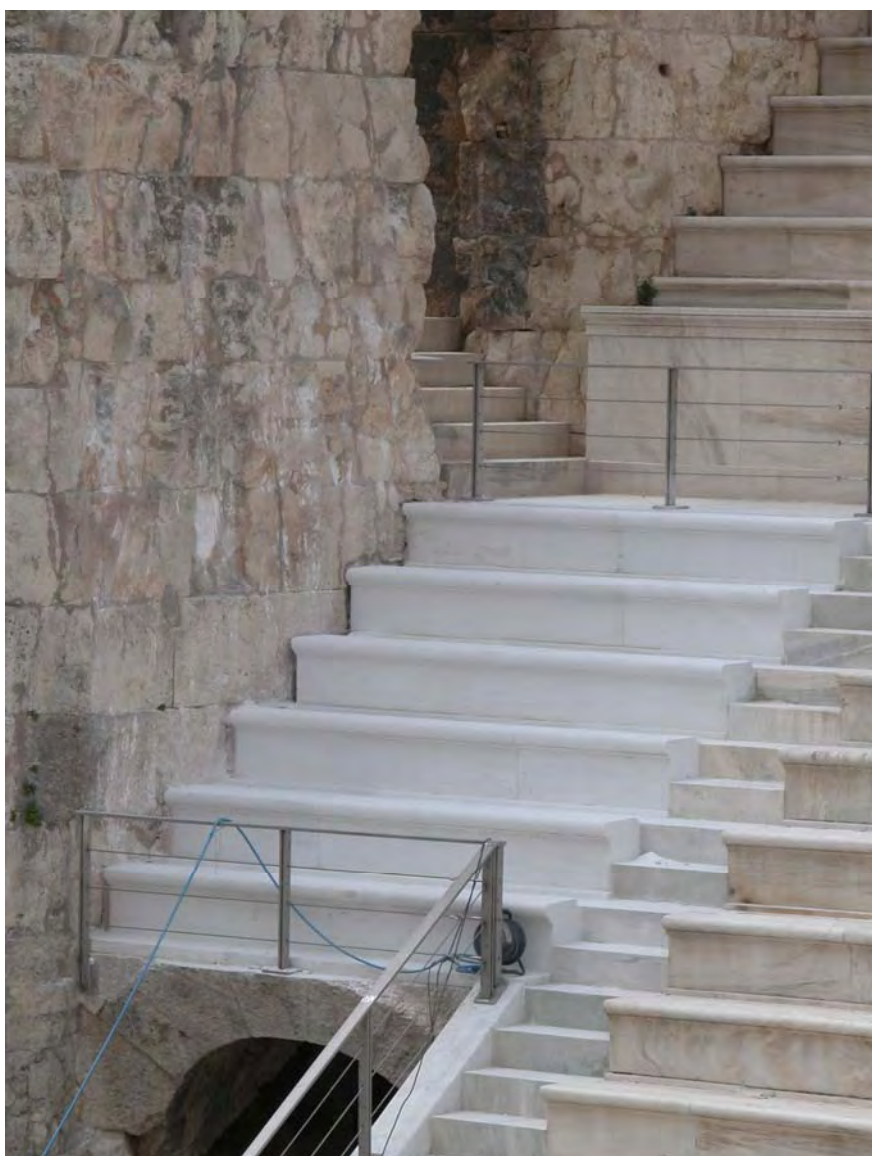
Για την αποκατάσταση της μορφής στην περιοχή των θολωτών παρόδων τοποθετήθηκαν οι ελλείπουσες έξι σειρές εδωλίων από νέο πεντελικό μάρμαρο. Με την τοποθέτηση αυτή αποκαθίσταται η συνέχεια του μνημείου μέχρι την στάθμη του διαζώματος.

Τα νέα εδώλια κατασκευάστηκαν σε εργοστάσιο μαρμάρων σύμφωνα με τις διαστάσεις των αρχαίων. Πριν την τοποθέτησή τους έγινε λάξευση του κυματίου και διαμόρφωση της επιφάνειας του μετώπου. Στη θέση τοποθέτησης συμπληρώθηκε λιθόδεμα παρόμοιο με το αρχαίο, ώστε να εξασφαλιστεί η πλήρης έδραση τους. Ακολούθως τα εδώλια τοποθετήθηκαν στην ακριβή τους θέση με χρήση αυτοκινούμενου γερανοφόρου οχήματος. Επιτόπου έγινε η διαμόρφωση των εσοχών των πατημάτων στη στάθμη των βαθμίδων της κλίμακας και η τελική λάξευση των επιφανειών.

Οι προαναφερθείσες εργασίες έγιναν στα πλαίσια δύο προγραμμάτων εκ των οποίων το πρώτο χρηματοδοτήθηκε από το ΠΕΠ Αττικής (2003-6/2007) και το δεύτερο από το ΕΠ Πολιτισμός (7/2007-6/2009).

Εργασίες κατασκευής και τοποθέτησης 6 νέων σειρών εδωλίων στη Δυτική πάροδο.

Τα νέα εδώλια της Δυτικής Παρόδου μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής.

7. Απαιτούμενες εργασίες αποκατάστασης

Για το προσεχές διάστημα προγραμματίζεται στα πλαίσια των εγκεκριμένων μελετών να γίνουν άμεσα τα ακόλουθα:

1. ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΡΜΑΡΙΝΩΝ ΕΔΩΛΙΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΕΚΛΙΜΕΝΗΣ ΠΑΡΟΔΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΑΡΜΑΡΙΝΩΝ ΠΑΡΑΣΤΑΔΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΜΑΡΙΝΟΥ ΘΥΡΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΟΔΟ.

Για την αποκατάσταση της μορφής στην περιοχή της ανατολικής κεκλιμένης παρόδου προβλέπεται να τοποθετηθούν οι ελλείπουσες έξι σειρές εδωλίων από νέο πεντελικό μάρμαρο. Με την τοποθέτηση αυτή αποκαθίσταται η συνέχεια του μνημείου μέχρι την στάθμη του διαζώματος. Με τον τρόπο αυτό θα αυξηθούν οι θέσεις των θεατών για τις παραστάσεις του Ηρωδείου. Τα νέα εδώλια θα κατασκευαστούν σύμφωνα με τις διαστάσεις των αρχαίων και θα τοποθετηθούν στην ακριβή τους θέση.

Επίσης θα γίνει μορφολογική αποκατάσταση του θυρώματος της Ανατολικής παρόδου από νέο πεντελικό μάρμαρο, που περιλαμβάνει την συμπλήρωση των ελλειπόντων τμημάτων των παραστάδων, την τοποθέτηση νέων επικράνων κορινθιακού ρυθμού, την τοποθέτηση νέου τοξωτού υπέρθυρου και της επένδυσης του μετώπου της κεκλιμένης θολωτής παρόδου.

Ωριμότητα: μελέτη εγκεκριμένη από το ΚΑΣ

Προϋπολογισμός: 390.000,00 €

Χρονοδιάγραμμα: 3 χρόνια

2. ΣΤΕΡΕΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΜΕΤΡΙΚΟΥ ΤΟΙΧΟΥ ΤΟΥ ΚΟΙΛΟΥ.

Θα γίνουν εργασίες στερέωσης, συντήρησης και μερικής αποκατάστασης στον περιμετρικό τοίχο του κοίλου. Οι εργασίες περιλαμβάνουν συγκολλήσεις θραυσμένων τεμαχίων λιθοπλίνθων με ενέματα και ανοξειδωτο μέταλλο και σφράγιση αρμών μετά τον καθαρισμό τους. Επίσης γίνεται αντικατάσταση των παλαιών αρμολογημάτων που έχουν αποκολληθεί και εφαρμογή νέων στους ανοιχτούς αρμούς. Στην λιθοδομή όπου υπάρχουν ελλείποντα ή θρυμματισμένα τμήματα, γίνεται αποκατάσταση της δομικής συνέχειας των λίθων, με την τοποθέτηση συμπληρωμάτων από νέο πειραϊκό ακτίτη.

Ωριμότητα: μελέτη εγκεκριμένη από το ΚΑΣ

Προϋπολογισμός: 410.000,00 €

Χρονοδιάγραμμα: 3 χρόνια

3. ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΙΚΟΥ ΤΟΙΧΟΥ ΤΟΥ ΚΟΪΛΟΥ.

Θα γίνουν παρόμοιες εργασίες στερέωσης, συντήρησης και μερικής αποκατάστασης όπως αυτές του περιμετρικού τοίχου του κοίλου. Για τις συμπληρώσεις θα χρησιμοποιηθεί και εδώ νέος πειραϊκός ακτίτης που θα ληφθεί από τον προαύλιο χώρο του Χατζηκυριάκειου Ιδρύματος Παιδικής Προστασίας, που ευγενώς παραχωρεί για την αναστήλωση των μνημείων.

Πρέπει να τονιστεί ότι όλες οι εργασίες είναι διακριτικές ως επεμβάσεις και δεν αλλοιώνουν την μορφή του μνημείου, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί μετά τις προγενέστερες επεμβάσεις στα μέσα του 20ου αιώνα.

Ωριμότητα: μελέτη εγκεκριμένη από το ΚΑΣ

Προϋπολογισμός: 480.000,00 €

Χρονοδιάγραμμα: 4 χρόνια